

evliya elebi

gönlünü dinle ama her
istediğini verme

Dünyayı gezen bir seyyah

DESTEK YAYINLARI: 1433
FELSEFE: 54

EVLİYA ÇELEBİ / GÖNLÜNÜ DİNLE AMA HER İSTEDİĞİNİ VERME

Yayına Hazırlayan: Petunya Grubu Yazarları Bülent Etik,
Furkan Güven, Bünyamin Kalkan

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşın
Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlkur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Mart 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-121-2

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Destek Dukkan

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

evliya elebi

gönlünü dinle
ama her istediğini
verme

Dünyayı gezen bir seyyah

Yayıma Hazırlayan: Petunya Grubu Yazarları Bülent Etik,
Furkan Güven, Bünyamin Kalkan

Önsöz

Evliya Çelebi...

Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük seyyahı.

Aynı zamanda bir tarihçi, ressam, gurme, zanaatkâr ve halkbilimci.

Tüm zamanların bu büyük gezgini seyahatlere başlama hikâyesini görmüş olduğu bir rüyaya bağlar ve böylelikle ilk seyahatini ailesinden gizli bir şekilde Bursa'ya giderek yapar. Otuz günlük bu seyahat, seyyahlığa atmış olduğu ilk adımdır.

Yarım yüzyılı aşan yaşamında gezip gördüğü yerleri kendisine has üslubuyla anlattığı ve *Seyahatname* adını verdiği 10 ciltlik eserinde, Osmanlı'nın uçsuz bucaksız topraklarında olan biteni, yaşayanları ve yaşananları, ülkeleri, coğrafyaları, kültür ve inançları, savaşları, efsaneleri, eğlenceleri ve görmüş olduğu hemen her şeyi ayrıntılı bir biçimde aktarmaktadır.

Çelebi, insanlık tarihinde kültürler ve medeniyetler arasında köprü kurulmasına büyük katkıda bulunan ve öncü rol oynayan insanlardan biri olarak kabul edilir. 400. doğum yıldönümünde UNESCO tarafından

2011 yılının Evliya Çelebi Yılı ilan edilmesi, dünya tarihinde bırakmış olduğu izin derinliğini ve yaratmış olduğu değerın önemini apaçık göstermektedir.

Fakat bu değer ne yazık ki Türkiye dışında daha çok bilinmekte ve eserlerine daha fazla sahip çıkılmaktadır.

Bu kitabın böylesi büyük bir değerle, onu tanımayanlar için bir tanışma olması arzusu ve ülkemizde yetişmiş, nice başarılarla imza atmış Evliya Çelebi gibi değerleri daha fazla yakından tanımamız ve okumamız dileğiyle...

Petunya

Evliya Çelebi kimdir?

Kırk yılı aşkın süre Osmanlı topraklarını ve diğer ülkeleri dolaşarak yazmış olduğu eseriyle adeta bütünleşmiş olan Evliya Çelebi (1611-1684) 17. yüzyılın önde gelen gezginlerindendir.

1611'de İstanbul'un Unkapanı semtinde doğmuştur. Aslen Kütahyalı olan ailesi, fetihten sonra İstanbul'a yerleşmiştir. Ancak Evliya Çelebi, *Seyahatname*'sinin altıncı cildinde, aile kökünün Ahmet Yesevi'ye kadar ulaştığını belirtmektedir. Atası Ece Yakup, Osmanlıların atası Ertuğrul ile birlikte Maverâünnehir'deki Mahan'dan gelmiştir ve Sultan Orhan'ın sütkardeşidir.

Evliya Çelebi'nin babası Derviş Mehmet Zillî, I. Süleyman'dan I. Ahmet'e kadarki padişahların kuyumcubaşılığında bulunmuş ve seferlere katılmıştır.

Derviş Mehmet Zillî Efendi, devrin büyük imamlarından Evliya Mehmet Efendi'ye çok hürmet duyduğu için oğlunun ismini "Evliya" koymuştur.

Evliya Çelebi, daha sonra yazdığı *Seyahatname* adlı eserinde isim koyma olayını şöyle anlatmaktadır:

Dünyaya geldiğimde rahmetli Sunullah Efendi evimizdeymiş. Küpe olsun diye sağ kulağıma ezan, sol kulağıma kamet okumuş. Yedi günlük olunca Mevlevi Şeyhi İsmail Efendi akika kurbanımı kesmiş. O gece Allah'a âşık yetmiş kişi evimizde toplanmış. Ululardan Mehmet Efendi kundağımdan tutmuş, kulağıma ezan okumak istemiş. İstemiş istemesine ama ne anladıysa sormadan edememiş. Evimizde hazır bulunan meclise yönelerek:

– Bu oğlanı uyarıp kulağına kim ezan okudu, demiş.

Bu soruyu Muhterem Hocamız Ahfeş Efendi, babamdan önce cevaplamış:

– Sunullah Efendi okumuştur.

Mehmet Efendi:

– Olsun, demiş. Allah'a ve Peygamber'ine âşık olması için biz de bir ezan daha okuyalım.

Bunları söyleyip içli bir sesle kulağıma ezan okuduktan sonra, elindeki baltayı yan tarafıma koyup şunları söylemiş:

– Kümdeki baltayı bu oğlana hediye ettim. Birçok savaşta bulunsun. Fakirlik ve yoksulluğa kesinlikle yenik düşmesin. Kötü zamanlarında hiçbir şeyden korkmasın. Kumda oynasın da ayağına hiç çöp batmasın.

Bu dua ve dileklerden sonra orada bulunanlar hep birlikte benim için Fatıha okumuşlar. Merasimden sonra ağzıma ilk lokmayı, Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyhi Divane Abdi Dede vermiş, ardından:

– Fukara lokmasıyla yetişsin, demiş.

Divane Abdi Dede'den sonra, Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi beni kucağına alıp bir iki defa havaya atmış ve:

– *Bu oğlan bu cihanda bizim uçurtmamız olsun, buyurmuş.*

Annesi hakkında pek bir bilgi yer almamaktadır. Ayrıca sarayla bağlantısının anne tarafına dayandığı da bilinmektedir. Evliya Çelebi'ye devlet kapısında memuriyet verilmesine aracılık eden Silahtar Melek Ahmet Paşa, kimilerine göre dayısı, kimilerine göre ise Evliya'nın teyzesinin kocasıdır.

Evliya Çelebi, Mahmut adında bir erkek kardeşinin olduğundan ve isim vermediği birkaç kız kardeşi olduğundan da söz etmektedir.

İlköğrenimini Sıbyan Mektebi'nde yapan Evliya Çelebi, daha sonra Unkapanı'nda Fil Yokuşu'ndaki Hamid Efendi Medresesi'nde, yedi yıl süreyle eğitim gördü. Bu arada Sadızade Darülkurra'sına giderek Kuran-ı Kerim'i ezberledi. Babasından da o dönemin güzel sanatlarından olan hat, nakış ve tezhip öğrendi.

Evliya'nın en bilinen unvanı, Çelebi'dir. Fakat bazıları Efendi'yi de kullanır. Kendisi ise *mücerred* (bekâr, aile bağları olmayan), *derviş* veya *fakir*, bir de *bî-riya* (riyakâr olmayan) sıfatlarını kullanır. Bazen de *hezar-aşına* (bin tanıdığı olan) ile *alüfte* ve *aşüfte* (uysal, hoşgörülü ve arsız) der.

Çelebi, eserinde kendisinden “Seyyah-ı âlem, nedim-i beni âdem ve Evliya’yı bî-riya” yani “Dünya gezgini, insanoğlunun dostu, riyasız Evliya” diye bahseder.

Katıldığı savaşlardan almış olduğu ganimetler, kendisine sunulan hediyeler ve gezdiği yerlerde yaptığı ticaretlerle elde ettiği para ile rahat bir yaşam sürmüştür. Evliya Çelebi’nin hiç evlenmediği ve çocuğu olmadığı tahmin edilmektedir.

*“Her zaman
geniř kalpli
ve hoş
meřrepli ol.”*

Evliya Çelebi'nin seyahatlere başlama öyküsü (SEYAHAT YA RESULULLAH)

Evliya Çelebi seyahatlere başlama hikâyesini şöyle anlatır:

Hicri Takvim'le 1040. Aylardan muharremdi. Aşure Gecesi Ku'an okudum, dualar ettim. Peygamber Efendimiz'i çok özlemiştim. Biraz dinlenmek için yuvarlak yastığıma yaslandım. Uyku ile uyanıklık arasında idim.

Bir anda Yemiş İskelesi yakınındaki Ahi Çelebi Camii'nde buldum kendimi. Bu, helal para ile yapılmış bir camidir. İçinde yapılan dualar boşa çıkmaz diye bilinir. Vakit, sabah namazı vaktiydi. Kapıdan bir sürü silahlı ay parçası yiğit girdi içeri.

Caminin nasıl aydınlandığını anlatamam. Sanki gökten ay kopmuş, sonra bu aya yüzlerce ay ve yıldız daha

katılmış da camiyi doldurmuştu. Bu nur yüzlü askerleri hayranlıkla seyrediyordum. Hemen yanıma oturan yiğide sordum:

– Sultanım, siz kimlersiniz? İsmınızı söyler misiniz?

– Cennetle müjdelenmiş on kişiden, okçuların piri Vakkasoğlu'yum, dedi.

Hemen eline davrandım, öptüm.

– Peki, bu sağ taraftaki nur yüzlüler kim?

– Peygamberler, evliyalar, Peygamber Efendimiz'in dostları, Medineliler, Mekkeliler ve Kerbela şehitleri... Mihrabın önünde gördüğün, Veysel Karani, solda duvarın dibindeki müezzinlerin piri Habeşli Bilal. Şu sancakla gelen al elbiseli askerler de şehit ruhları. Başlarındaki zat ise şehitlerin serdarı Hazret! Hamza'dır...

Böyle cami içindeki bütün cemaati bana tanıttı. Hangisine baktımsa sevinç doldum, can buldum.

– Burada toplanmamızın sebebi nedir?

– Azak taraflarındaki İslam askerleri dara düşmüşler, Tatar hanına yardıma gidiyoruz. Biraz sonra Peygamber Efendimiz de gelecek. Sabah namazının sünneti kılınacak. Sonra “Kamet getir” diye işaret buyururlar, sen de yüksek sesle kamet getirirsin. Selamdan sonra müezzinliği Bilal ile birlikte yaparsınız, oldu mu? Namaz bitince de Efendimiz mihrapta iken hemen koş, mübarek elini öp. “Şefaati Ya Resulullah!” de yardımını rica et. Heyecanlanmıştım. Demek burada olduğumu biliyorlardı.

Çok geçmedi, cami kapısında apaçık bir nur belirdi. Zaten aydınlık olan cami bir kat daha aydınlandı. Sağında Hasan, solunda Hüseyin ile Peygamber Efendimiz görüldü. “Bismillah” diyerek içeri girdiler. İçeride bulunanlara selam verdiler. Mihraba geçip sabah namazının sünnetine durdular. Korkudan mı heyecandan mı bilemiyorum titremeye başlamıştım. Hazreti Peygamber, “Hilye-i Hakane’de” anlatıldığı şekilde idi. Hayran hayran seyrediyordum. Selam verince bana baktı, sağ eliyle dizine vurdu.

– Kamet getir, buyurdu.

Segâh makamında kamet okudum. Bütün cemaat kalktı. Hazreti Peygamber cemaate imamlık etti. Müezzinliği büyük Vakkasoğlu’nun öğrettiği şekilde tamamladık. Sabah namazı bitti. Efendimiz mihrapta ayağa kalkmıştı. Vakkasoğlu elimden tutup mihraba götürdü beni.

– Allah’a ve Resul’üne âşık bu Evliya Çelebi Şefaât diler, dedi.

Dokunsalar ağlayacak gibi idim. Her tarafım titriyordu. Aklım başımdan uçmuştu sanki. Hiç halime bakmadan, haddimi bilmeden Hz. Peygamber’in mübarek ellerine dudaklarımı kondurdum. Dileğimi söyledim ama heyecandan “Şefaât Ya Resulullah!” diyeceğime “Seyahat ya Resulullah!” demişim. Hz. Peygamber te-bessüm buyurdular.

– Seyahat ve ziyareti bu kuluna kolay eyle ya Rabbi, dediler ve dua buyurdular.

Ardından hep birlikte “Fatiha” okuduk. Orada bulunan herkesin mübarek ellerini öperek hayırdualarını aldım. Kiminin eli misk, kiminin menekşe, kiminin de karanfil gibi kokuyordu.

Hız. Peygamber’in mübarek kokusu ise zağferan ve kırmızı gül gibiydi. Peygamberimizin arkadaşları benim için dua ettiler. Önce Hız. Peygamber, ardından diğer mübarekler çıkıp gittiler. Vakkasoğlu okluğunu çıkarıp benim belime sardı.

– Yürü! Ok ve yay ile gaza eyle, dedi. Allah yardımcın olsun.

Sonra bir müjde verdi.

– Burada kimin elini öptüysen onu ziyaret edeceksin. Ülkelerini gezip göreceksin. Ancak gezip gördüğün yerleri, oraların güzel özelliklerini yaz. Bundan böyle benim ahret oğlumsun. Hak ve hakikatten sakın ayrılma. Gönlnün huzurla dolsun. Ekmek ve tuz hakkını gözet, iyi bir dost ol. İyilerden iyilik öğren. Kimseye bir zararın dokunmasın. Haydi, yolun açık olsun, dedi ve alnımdan öpüp o da çıktı gitti.

Şaşkın bir halde kendime geldim. Bu hal ne olabilirdi? İçime bir rahatlık, gönlnüme neşe dolmuştu. Sonra ben de camiden çıktım. Kasımpaşa tarafına geçtim. Olanları ünlü rüya tabircisi İbrahim Efendi’ye anlattım.

– Cihanı dolaşan bir gezgin olacaksın. Güzel sonuç alacaksın. Peygamber Efendimiz’in şefaati ile cennete gireceksin, dedi.

Oradan Kasımpaşa Mevlevihanesi Şeyhi Abdullah Dedeye gittim. Ellerini öpüp rüyamı ona da tabir ettirdim. O da aşağı yukarı aynı şeyleri söyledi.

– Sait İbni Ebuvakkas'ın nasihati üzere önce bizim İstanbul'u yazmaya başla. Haydi, durma, dedi. Yürü, işin rasgele.

*Bana yedi ciltlik bir tarih kitabı verdi. Hayırdualar etti. Eve döndüm. Bazı tarihleri inceledim ve İstanbul'u yazmaya başladım.**

Babadan öğüt

Evliya Çelebi babasından habersiz Bursa'ya gider ve böylelikle ilk seferine çıkmış olur. Eve dönüşünü ve hemen ardından babasının tavrını şöyle anlatır:

Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra 15 Safer 1050'de İstanbul'a girdik. Ben o gün evimize varıp babamın ve anamın ellerini öptüm ve huzurlarında hürmetle durdum. Babam:

– Safa geldin Bursa seyyahı, safa geldin, dedi.

Halbuki nereye gittiğimden kimsenin haberi yoktu. Ben de:

* Evliya Çelebi, *Dünyayı Gezen Seyyah* (Bilimadamlarımız serisi), Parola Yayınları, Basım Yılı: Mayıs 2015, Yazar: Ali Kuzu, s. 26, 27, 28, 29, 30

– Sultanım! Bursa'da olduğumu nereden bildiniz, deyince:

– Sen 1050 senesinin aşuresinde kaybolduğun gece ben nice dualar okudum. Bin kere “İnna A'tayna” suresini okudum. Gece rüyamda seni gördüm. Bursa'da Emir Sultan Türbesi'nde ruhaniyetinden yardım dileyerek seyahat rica edip ağlıyordun. O gece bana nice hal ehli canlar rica edip senin seyahate gidebilmen için izin istediler. Ben de o gece hepsinin rızası ile sana izin verdim. Fatiha okuduk. Gel şimdi oğul! Bundan sonra sana seyahat göründü. Allah mübarek eylesin. Ama sana öğüdüm var, dedi ve karşısında ayaküstü durdurdu.

Sağ eliyle sol kulağıma vurarak uzun bir öğüt verdi. Sonunda da enseme bir pehlivan sillesi vurdu ve:

– Oğul! İnsan yoksul olabilir; ancak asla besmelesiz yemek yeme. Sırrın varsa sakın kimseye söyleme. Temiz olmadığın zaman sakın yemek yeme. Elbisenin söküğünü sakın üstünde dikme. İyi adını kötüye çıkarma. Kötüye yoldaş olma, zararını çekersin. Sen yürü ileri gözüm, kalma geri! Dostların payına sarkma. Bir şey koymadığın yere el uzatma. İki kişi söyleşirken dinleme. Ekmek ve tuz hakkını gözet. Namahreme bakıp ihanet etme. Davetsiz bir yere gitme. Gidersen emin olduğun yere namuslu kimseye var. Sır sakla!

Her mecliste işittiğin sözleri aklında tut, evden eve söz götürme. Kötülemekten, arkadan söylemekten, fenalıktan uzak ol, ahlaklı ol. Herkesle hoş geçin. İnatçı ve kötü dilli olma. Senden büyüklerin önünden gitme.